

جایگاه حقوق ورزشی در قانون اساسی

مهسا نجفی جویباری^۱

چکیده

هدف از این نوشتار شناخت جایگاه ورزش در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران است. که به روش کتابخانه ای و توصیفی با نگاهی به اسناد، قوانین و آیین نامه ها به انجام رسیده است. مهم ترین بحث در حیطه حقوق ورزشی، آشنایی با قوانین و مقرراتی است که در این خصوص وضع شده است. قانون اساسی به عنوان قانون مادر، متضمن قواعد کلی در خصوص جنبه های حمایتی و پیش گیرانه از ورزش است. یافته های تحقیق حاکی از آن است که: قانون اساسی جمهوری ایران در اصل سوم به صراحت از تربیت بدنی به عنوان یکی از مهم ترین راستای نیل به اهداف نظام نامبرده و دولت را موظف نموده که با به بکارگیری تمامی امکانات از این وسیله نیز استفاده نماید. بند ۳ از اصل سوم قانون اساسی بیان کرده است: «دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم همه امکانات خود را برای امور زیر به کاربرد: آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح و تسهیل و تعلیم آموزش عالی»

واژگان کلیدی: جایگاه، حقوق، ورزش، قانون اساسی، جمهوری اسلامی ایران

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد حقوق عمومی، دانشگاه آزاد دماوند، Najafi.j1991@gmail.com

مقدمه

ورزش^۱ به مفهوم عام، از مهم‌ترین عوامل زیر بنایی است که توجه دولت‌ها را در تحقق آرمان‌های خود که معمولاً در قوانین اساسی هر ملتی مذکور می‌باشد، جلب نموده است. محکم‌ترین و در عین حال ساده‌ترین دلیل این جذابیت آن است که، تحقق آرمان‌های هر ملتی جز در پرتو مهم‌ترین عامل یعنی به سلامتی نسل مقدور نمی‌باشد. بر این اساس، هر چه به این اصل بها دهیم که برومندی ملت به عنوان مبنای حرکت به سوی اهداف جز از طریق تحقق عینی اهداف تربیت بدنی راه دیگری ندارد، به همان میزان نیز بهره خواهیم برد.

اهمیت ورزش به لحاظ سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و... سبب شده ورزش و تربیت بدنی آبه سرعت در راه پیشرفت و تحول گام بردارد و روز به روز چهره علمی بیشتری به خود بگیرد (غیبی، ۱۳۹۸). در این بین اندیشمندان حقوق نیز این اهمیت را درک کرده و با تاسیس رشته «حقوق ورزشی» در کنار سایر علوم راه یافته به ورزش، قلمرو عام حقوق را توسعه داده و قواعد آن را در ورزش پیاده می‌کنند و از این رهگذر سعی در تنظیم روابط فعالان ورزش دارند. امروزه حقوق ورزشی از جایگاه والایی برخوردار است و کمتر موضوع ورزشی را می‌توان تصور کرد که مورد بحث و بررسی حقوقدانان قرار نگرفته باشد؛ با این حال هنوز در ایران بین حقوق و ورزش ارتباط شایسته‌ای برقرار نشده و بسیاری از مسائل ورزشی در معرض کنکاش و بررسی حقوقدانان قرار نگرفته است. حقوق ورزشی مسائل و موضوعات متنوع و مختلفی را در برمی‌گیرد.

حقوق ورزشی به مجموعه قوانین و مقرراتی گفته می‌شود که بایدها و نبایدهای الزامی در جوامع ورزشی را معین و مشخص می‌سازد. هدف از طرح مسائل حقوقی در ورزش، اتخاذ سیاست‌ها و پیش‌بینی تدابیر بازدارنده و ارعاب‌آمیز بوده و مجازات‌ها و تنبیهات متخلفین و مجرمین حوادث جانی، مالی، حیثیتی، اداری و فنی در عرصه‌های ورزشی را گوشزد می‌نماید تا با نظم و برقراری انضباط عمومی، بستر امن و مناسبی را برای رقابت و فعالیت‌های ورزشی جوانمردانه به وجود آورد (کاشف‌شیدایی، ۱۳۸۹: ۱۴).

بنابراین می‌توان گفت، اهمیت ورزش و حقوق ورزشی تا بدانجاست که در قانون اساسی به آن اشاره شده است. قانون اساسی مهم‌ترین سند حقوقی کشور است و منشأ صلاحیت و مشروعیت تمامی

1.Sport

۲. واژه‌های ورزش و تربیت بدنی هرچند ارتباط تنگاتنگی دارند اما از نظر فنی و علمی دو مقوله جداگانه با تعاریفی متفاوت اند.

تربیت بدنی عبارت از فرایندی است که از طریق فعالیت‌های جسمانی به روند تکامل کمک می‌شود و ورزش عبارت است از یک فعالیت نهادینه شده که مستلزم کاربرد نیروی جسمی شدید و یا استفاده از مهارت‌های جسمانی به وسیله شرکت‌کنندگانی است که توسط عوامل درونی و بیرونی تحریک می‌شوند.

3Sports Rights

نهادهایی است که در کشور وجود دارد. اهمیت هر نهادی در کشور به تعبیری، بستگی به جایگاه آن در قانون اساسی دارد. اصولاً قانون اساسی به بررسی اساسی‌ترین امور کشور مانند حکومت، زبان، دین رسمی، حقوق ملت، اقتصاد و امور مالی قوای حاکم، رهبری، ریاست جمهوری می‌پردازد و بحث در مورد امور کم‌اهمیت‌تر را به قوانین عادی واگذار می‌کند. اکنون مساله این است که آیا از ورزش در قانون اساسی به صراحت نام برده شده است یا این که مشروعیت خود را به طور غیرمستقیم از قانون اساسی به دست می‌آورد؟

حقوق ورزشی

حقوق ورزشی یا حقوق ورزش یکی از گرایش‌های علم حقوق است که به بررسی حقوقی حوادث در ورزش می‌پردازد. موضوع حقوق ورزشی تمامی تخلفاتی است که در عرصه ورزش واقع و به نحوی به حقوق دیگران لطمه وارد می‌آورد. در تحلیلی حقوقی این تخلفات به بررسی وصف خلاف قانون بودن آن‌ها پرداخته خواهد شد و تحت عنوان جرم یا شبه جرم طبقه بندی می‌شوند^۱ و بالاخره مطالعه واکنش جامعه در مقابل چنین تخلفاتی مطرح است. این واکنش‌ها گاهی به عنوان مجازات‌ها از قبیل جزای نقدی، شلاق، حبس، محرومیت از حقوق اجتماعی و حتی اعدام مجرم اعمال می‌شود و هرگاه تخلف، وصف شبه جرم داشته باشد متخلف ملزم به جبران خسارت خواهد بود (کاتوزیان، ۱۳۷۸).

مجموعه‌ای از مهارت‌های حرکتی پیچیده، سازمان‌یافته و قانونمند در قالب رشته‌های متنوع ورزشی است که به صورت همگانی یا قهرمانی، رقابتی یا غیررقابتی به منظور تأمین نیروی انسانی سالم و شادابی و نشاط روانی، همبستگی بشری و همزیستی مسالمت‌آمیز و تبادل فرهنگی در سطح درون ملیتی و فراملیتی انجام می‌گیرد. (هاشمی نور، ۱۳۸۸: ۱۷)

نخستین بار واژه «حقوق ورزش» در برنامه گروه آزمایشی تربیت بدنی و ورزش دانشگاه آریستولیان تسالونیکه یونان در سال ۱۹۸۴ استفاده شد (ملک حسینی، ۱۳۹۶)، و از همین سال، این شاخه از حقوق، در گروه آموزشی تربیت بدنی دانشگاه تسالونیکه در دانشگاه آتن تدریس شد که تا به امروز ادامه دارد. نخستین کنگره ملی حقوق ورزشی در سال ۱۹۹۰ در آتن برگزار شد. همچنین در سال ۱۹۹۲، مرکز آموزش حقوق ورزشی دانشگاه آتن به همراه سایر کشورها، نخستین کنگره بین‌المللی حقوق ورزشی را برگزار کرد و در این کنگره، جامعه بین‌المللی حقوق ورزشی بنا گذارده شد. لازم به ذکر است در سال ۱۹۹۹ ششمین کنگره بین‌المللی حقوق ورزشی به کمک کمیته ملی المپیک ایران در تهران برگزار شد.

۱. تفاوت جرم و شبه جرم در ورزش: تفاوتی که در حیطه ورزش دارند: جرم با قصد قبلی و غرض قبلی همراه با خشونت و خصومت و صدمه بدنی به وجود آمده را در حیطه ورزش به یک مساله جزایی تبدیل می‌کند.

منظور از حقوق ورزشی مجموعه مقرراتی است که بر تمامی امور ورزش حاکم است اعم از ورزشکاران، مدیران فنی، تماشاگران، مدیریت‌های ستادی ورزش، پزشکان ورزشی، سازندگان لوازم ورزشی و فروشندگان لوازم ورزشی و بالاخره کارکنان سازمان‌های ورزشی. این یک تعریف کلی است یعنی مجموعه قواعد و قوانین حاکم بر کل ورزش. حقوق ورزشی ظاهراً مهم‌ترین بخش حقوق ورزش، قواعد و مقررات مرتبط با ورزشکاران و مسوولیت‌های ناشی از حوادث ورزشی است (ساریخانی، ۱۳۸۲).

فعالیت‌های ورزشی^۱ و محیط‌های مربوط به آن هریک به دلایل خاص همواره با وقایع و حوادث گوناگون روبه‌رو بوده‌اند. این حوادث از کم اهمیت‌ترین جرایم از قبیل توهین ضرب و جرح شروع و تا حادث‌ترین نوع آن‌ها مانند تجاوز به عنف، نقص عضو و قتل ادامه دارد عدم اطلاع جامعه ورزشی از نتایج قانونی تخلفات و جرائم واقع در محیط‌های ورزشی به دلیل فقدان آموزش و نیز موجود نبودن مجموعه‌های مدونی که متضمن نوع جرائم ورزشی و مجازات‌های آن‌ها باشد، برگسترش کمی و کیفی خلافکاری‌ها همواره افزوده است. ورزشکاران عموماً بر این تصورند که اعمال خلاف آن‌ها در فعالیت‌های ورزشی نهایتاً تنبیهات انضباطی ساده‌ای توسط هیئت‌ها و فدراسیون‌ها خواهد داشت البته گستره آگاهی‌های بعضی از مربیان، داوران و مدیران ورزشی نیز چه در باب مسوولیت‌های خود و چه در مورد ورزشکاران بیش از این نیست. این نقیصه را باید با آگاه کردن جامعه ورزشی از مسوولیت‌های که قانون در رابطه با تخلفات آنان در ورزش برای آن‌ها مشخص نموده است، مرتفع کرد. و این مهم را با ارائه درس حقوق ورزش یا مسوولیت‌های قانونی در ورزش باید به انجام رسانید تا با اتکا به این آگاهی از بروز حوادث جبران‌ناپذیر بر جسم و روح ورزشکار و جامعه ورزش نیز جلوگیری کرد.

پس حقوق ورزش به مجموعه مطالبی اطلاق می‌شود که وظایف، اختیارات و مسوولیت‌های قانونی همه کسانی را که به نحوی با فعالیت‌های ورزشی درگیر هستند، روشن می‌سازد.^۲ به عبارتی مطالعه حقوق ورزش به جامعه ورزشی می‌آموزد که چگونه باید در فعالیت‌های ورزشی مشارکت نمود. تا حوادث ناشی از آن، مسوولیت‌های قانونی را که نهایتاً به مجازات محرومیت از حقوق اجتماعی و جبران ضرر و زیان منتهی می‌شود توجه آن‌ها نسازد.

1 sport activities

۲. در زمینه حقوق ورزشی قوانین مختلفی در کشورمان به تصویب رسیده و غیر از حمایت قانون اساسی از ورزش، قانون تاسیس سازمان تربیت بدنی مصوب خرداد ۱۳۵۰ در جهت توسعه و تعلیم ورزش، تاسیس و تجهیز باشگاه‌ها و ... قواعدی به تصویب قوه مقننه رسیده که وظیفه اجرای آن بر عهده سازمان تربیت بدنی است.

حقوق ورزشی در اسلام

آیات و روایات متعددی که در اسلام راجع به ورزش و وجود آن وجود دارد نمایانگر دیدگاه روشن شریعت در خصوص این مورد است. به موازات این منابع، فقها در باب مسئولیت‌های حقوقی ناشی از حوادث ورزشی نظرات پر محتوی و مستحکمی را مطرح نموده اند. سابقه کار به صدر اسلام می‌رسد و باب اظهار نظر همچنان مفتوح است کما این که فقهای معاصر نیز در پاسخ به استفتائات ورزشی به تفصیل سخن گفته اند. (شکری، ۱۳۸۷)

توصیه‌های فراوانی در راستای پرداختن به ورزش در کلام پیشوایان دین ملاحظه می‌شود از جمله پیامبر گرامی (ص) فرموده‌اند: «عَلِّمُوا أَبْنَاءَكُمْ السَّبَّاحَةَ وَ الرَّمَايَةَ» به فرزندانان شما و تیراندازی را یاد بدهید (مجموعه کلمات قصار حضرت رسول اکرم (ص)، نهج الفصاحة، ص ۴۱۳). و همین طور در دعا معروف کمیل بن زیاد آمده است: «فَوَّ عَلِيَّ خِدْمَتَكَ جَوَارِحِي» (قمی، ۱۴۰۵: ۱۰۷).

از جمله فقهایی که در باب حقوق ورزشی نظراتی ابراز داشته‌اند ابن قدامه در المغنی، شیخ طوسی در مبسوط، محمد بن ادریس حلی در سرائر، محقق حلی در شرایع الاسلام، علامه حلی در قواعد الاحکام، فاضل هندی در کشف الثام و شیخ محمد حسن نجفی در جواهر الکلام هستند. البته با توجه به محدودیت رشته‌های ورزشی در گذشته که منحصر به تیراندازی، شنا، اسب دوانی و... بوده فتاوی نیز از نظر کمی محدود است ولی به لحاظ کیفی قابل استناد در اغلب رشته‌های ورزشی است. به عنوان مثال در باب مسئولیت معلم شنا نسبت به حفاظت از سلامت شناگری که برای آموزش به او سپرده می‌شود بر حسب سن شناگر نظرات مختلفی ارائه شده و یا در باب مسئولیت حقوقی کسانی که به تمرین تیراندازی پرداخته و تیر به عابر اصابت می‌کند فتاوی مختلفی داده شده است. وجود چنین منابعی در حقوق اسلام ضمن این که قدمت موضوع را مشخص می‌نماید به اهمیت ورزشی و حوادث آن نیز اشاره دارد.

اسلام به ورزشکار به دیده احترام می‌نگرد زیرا در این دین الهی، هر عملی که انسان را در راه رسیدن به کمال یاری نماید، ارزشمند خواهد بود.^۱

با توجه به نیاز و اهمیت ورزش و سلامتی و تندرستی جسم یک مسلمان که در قرآن و احادیث به آن پرداخته است، طبیعی است که مسلمانان نیز می‌بایست از پیشگامان سلامتی و تندرستی باشند و این جایگاه حاصل نمی‌شود مگر با ورزش؛ بدین منظور در اسلام فراخور نیازها، محیط، آب و هوا

۱. اصل در ورزش، اباحه است چرا که حرمت نیازمند دلیل است و دلیلی بر حرمت اصل ورزش نداریم به عبارت دیگر هرگاه در مسابقه غرض‌های قابل قبول و پر اهمیت عقلایی وجود داشته باشد هرگز از مصادیق لهو و لعب حرام نخواهد بود و مسابقاتی از قبیل دویدن، پریدن و سایر مسابقات ورزشی که همواره در دنیا وجود داشته و انسان را به سوی سلامت تن و روان سوق می‌دهد و از بطالت و کسالت و تنبلی و سستی جلوگیری می‌کند، هرگز نمی‌تواند از مصادیق لهو و لعب باشد و حرام تلقی شوند.

و... ورزش‌های گوناگون و متنوعی وجود داشته است. ورزش‌هایی نظیر تیراندازی، اسب‌سواری، شنا، دو میدانی و پیاده‌روی، کشتی، شمشیربازی، ورزش پهلوانی با سنگ (وزنه‌برداری)، شتر و فیل سواری و پرتاب سنگ و نیزه و... وجود داشته و مورد تأیید بوده است. اما با مطالعه تاریخ و کتاب‌هایی که در این زمینه نگاشته شده است پی‌می‌بریم که بشر، خصوصاً مسلمانان به مقتضای نیازها، جنگ‌ها و تکالیف اسلامی خود کارها و اموری را آموخته و تمرین می‌کردند تا بتوانند در این امر موفق باشند، لذا نمی‌توان ورزش‌های دوران اسلام را منحصر در همین موارد ذکر شده نموده باید توجه داشت که:

اولاً به دلیل محدود بودن امکانات، نحوه زندگی آن دوران و کمی جمعیت، طبیعی است که ورزش‌های محدودی بوده باشد.

ثانیاً احتمالاً ورزش‌های دیگری نیز وجود داشته که سند، روایت و یا خبر آن به گوش ما نرسیده است و قرآن نیز که درباره آمادگی جسمانی بطور کلی سخن به میان آورده است مؤید این نکته است، لذا ما هم به همین تعداد بسنده می‌کنیم (هاشمی نوربخش، ۱۳۸۸: ۳۹).

حقوق ورزشی در حقوق ایران

قبل از مشروطیت: فرمانروایان و سلاطین و سپهسالاران سپاه و لشکر در دوران قبل از مشروطیت توجهی خاص به ورزش به ویژه سوارکاری و تیراندازی، شنا و کشتی داشتند و هر سردار سپاه قبل از آن که سردار باشد پهلوانی و دلاوری نیرومند بوده است و می‌توان گفت مسابقات ورزشی در میان آنان جایگاه خاصی داشت. اجرای قوانین ورزشی به صورت سنتی و قبیله‌ای صورت می‌گرفت و توسط پیشکسوتان ورزش قبایل و ایلات خطاها، تخلفات و تنبیهات تعریف و بر اساس عرف و عادت زمان خویش اقدام می‌نمودند. (شکری، ۱۳۸۷)

بعد از مشروطیت: بعد از مشروطیت در ایران و تأسیس عدالت‌خانه، قوانینی در مورد ورزش تدوین نشد اما در برگزاری مسابقات تیراندازی، سوارکاری، شمشیرزنی، دو، شنا، کشتی پهلوانی، قوانین و ضوابط هر چند نوشته و یا نانوشته وجود داشته که قضات و حکام شرعی بر آن اساس رأی صادر می‌نمودند، تا این که بالاخره در سال ۱۳۳۹ قانون مسئولیت مدنی به تصویب رسید که خود امیدی تازه در قضات محاکم دادگستری به وجود آورد که بتوانند در حوادث مختلف ورزشی با استناد به این قانون تا حدودی در مورد این مسائل تصمیم منطقی تری اتخاذ نمایند. (داداشی، ۱۳۹۰)

از آغاز دوره قانونگذاری در ایران معاصر یعنی از ۱۳۰۴ تا ۱۳۵۲ قانون مشخصی که در باب حوادث ورزشی به صراحت تعیین تکلیف کرده باشد وجود نداشت و حقوقدانان در راستای توجیه حوادث ناشی از عملیات ورزشی به مبانی و اصول حقوقی متوسل شده‌اند. استاد عبدالحسین علی‌آبادی ضمن طرح بعضی نظرها که رضایت منجی علیه را علت موجهه حوادث ورزشی می‌دانند معتقد است: «بهترین توجیه عدم مجازات مشت زن و کلیه اشخاصی که در اثنای عملیات ورزشی مرتکب

جرح می شوند اجازه قانون است.» (علی آبادی، ۱۳۹۲: ۲۶۹) حقوقدانانی که بعد از ایشان در این زمینه اظهار نظر کرده اند نیز به اجازه قانون و آداب و رسوم اجتماعی برای موجه قلمداد کردن حوادث موصوف متوسل شده اند (صانعی، ۱۳۸۳: ۲۰۶) و گاه گفته‌اند که از نظر قانون ایران با توجه به این که موردی وجود ندارد که عرف موجب نقض قانون شود نمی‌توان استدلالات فوق را پذیرفت و به نظر می‌رسد که در صورت شکایت شاکی در مورد جرح و به هر حال در صورت وقوع قتل قضیه قابل تعقیب باشد (معتمد، ۱۳۹۳: ۱۴۰).

اما در سال ۱۳۵۲ مقنن به این اختلاف نظر پایان داد و به صراحت و به موجب ماده ۴۲ قانون مجازات عمومی مقرر داشت که حوادث ناشی از عملیات ورزشی مشروط بر این که سبب آن حوادث نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد جرم محسوب نمی‌شود.

در سال ۱۳۶۱ مقنن همین متن را با اضافه کردن جمله (... و این مقررات هم با موازین شرعی مخالفت نداشته باشد) در ماده ۳۲ قانون راجع به مجازات اسلامی مورد تأیید قرار داد. در سال ۱۳۷۰ نیز به رغم تغییراتی که در قانون مجازات اسلامی داده شد ماده ۳۲ اخیر الذکر فقط با تغییر شماره ماده به ۵۹ عیناً به تصویب رسید و در حال حاضر در مورد حوادث ناشی از عملیات ورزشی که جنبه جزایی داشته باشد مورد استناد است. اما در مورد مسئولیت مدنی حوادث ورزشی تا کنون قانون خاصی که به صراحت به ورزش اشاره ای داشته باشد تصویب وضع است (موحدی، ۱۳۹۵) و جبران خسارت حوادث ورزشی با استناد به قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹، قانون مدنی و سایر قوانین، اصول، فتاوی و عرف و عادت حل و فصل می‌شود که شرح تفصیلی آن در مباحث آتی خواهد آمد (اشراقی، ۱۳۹۴: ۱۷).

حقوق ورزشی به عنوان یک درس از سال ۱۳۵۵ در دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی برای نخستین بار توسط دکتر حسین آقائی نیا حسین تدریس شد و سپس همچنان در سایر دانشکده های تربیت بدنی جز واحدهای درسی دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد تدریس شده است. خوشبختانه حقوق ورزشی در دانشکده‌های حقوق دانشگاه‌های ایران به ویژه دوره های کارشناسی ارشد و دکتری چه به عنوان پایان نامه های تحصیلی و یا تحقیق، مورد توجه اساتید و دانشجویان بوده و به تدریج منابع بسیار مهمی به همین ترتیب فراهم آورده شده است. با استقبالی که از این گرایش تا کنون به عمل آمده انتظار می‌رود که در آینده از نظر کمی و کیفی یکی از مهم‌ترین گرایش‌های حقوقی در ورزش و یا ورزشی در حقوق به حساب آید.

منابع حقوق ورزشی:

- ورزش در قانون اساسی

پر واضح است که قانون اساسی، بالاترین مقام و منزلت را در بین کلیه قواعد و مقررات داراست (قاضی شریعت پناهی، ۱۳۸۳: ۳۹) و سایر قوانین و مقررات عادی باید از آن تبعیت نمایند و مغایرتی نداشته باشد وگرنه وجاهت قانونی نخواهد داشت؛^۱ و این را هم می‌دانیم که هر امر مهم مملکتی، ریشه در قانون اساسی دارد و قانون اساسی صرفاً به اصول کلی کشور می‌پردازد نه مسائل عادی (کاتوزیان، ۱۳۸۵: ۱۲۱).

تعریفی که خود قانون اساسی از خود ارائه می‌دهد این است که «قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مبین نهادهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه ایران، بر اساس اصول و ضوابط اسلامی است که انعکاس خواست قلبی امت اسلامی می‌باشد (حجتی، بی تا: ۱).

با نگاهی عمیق به قانون اساسی، متوجه می‌شویم که نه فقط قانون اساسی صراحتاً به تربیت بدنی و ورزش اشاره کرده بلکه در صدر کلی و اولین فصل جای داده شد و در عرض آموزش و پرورش و مقدم بر آموزش عالی است.

از اصول قانون اساسی که تربیت بدنی را تصریح کرده، اصل سوم می‌باشد اما قبل از آن که به این اصل مهم بپردازیم برای روشن شدن امر و یا نشانی که خود اصل سوم می‌دهد یعنی برای نیل به اهداف ما باید ببینیم که این اهداف چه هستند:

با نگاه به بند ۶ از اصل دوم، متوجه می‌شویم که ارزش والای انسان در ردیف اصول دین قرار گرفته چرا که استقرار و استمرار راستین دین خدا جز با انسان‌های کریم و والا، مقدور نیست. در ضمن پس از احصاء موارد ایمان طرق تأمین آن را برشمرده و این نشانگر آن است که راه‌های دیگر که با این طرق متجانس نباشد مقبول نیست (آقایی‌نیا، ۱۳۸۱: ۱۶). پس می‌بینم طرق حصری است تا تمثیلی و این از صورت اصل دوم پیداست.

و اما اصلی که آشکارا به تربیت بدنی پرداخته، اصل سوم می‌باشد؛ در این اصل دولت جمهوری اسلامی ایران، موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح و تسهیل و تعمیم آموزش عالی، به کار برد (رضایی، ۱۳۹۰).

نکته‌ای که حائز اهمیت است این است که مطابق اصل سوم، دولت در به کارگیری حدود امکانات، اختیار نداشته و ملزم به بکارگیری همه امکانات خود در امور اشاره شده می‌باشد. به عبارت دیگر در قانون اساسی، هدف، وسیله را توجیه نمی‌کند و دولت مجاز به توسل به هر وسیله برای تحقق اهداف نیست. یکی از این موارد، تربیت بدنی است. هر چند تربیت بدنی، وسیله‌ای است اما خود هدف دارد و آن هدف تربیت انسان سالم است و بدن سالم است و بدین ترتیب، با رعایت بند «ب» مذکور، قانون اساسی، ورزش غیر علمی را بطور ضمنی مردود اعلام کرده است (آقایی‌نیا، ۱۳۸۱: ۱۸).

با دقت در مفاد اصل سوم قانون اساسی نکات ذیل قابل درک است؛

اول: تربیت بدنی یا ورزش به صراحت یاد شده است و این نشانه‌ی جایگاه بسیار مهم ورزش در میان اساسی‌ترین نهادهای کشورهاست؛ به عبارت دیگر ورزش به آن درجه دارای اهمیت است که در قانون اساسی یعنی مهمترین سند حقوقی کشور یا جایگاه اساسی‌ترین نهادهای کشور قرار گرفته است (آقایی‌نیا، ۱۳۸۱: ۱۵).

دوم: قرار دادن ورزش در ردیف آموزش و پرورش و آموزش عالی نشان می‌دهد که از دیدگاه قانون اساسی، ورزش یک نهاد فرهنگی برای نیل به هدف تربیت انسان مورد نظر نظام است و نه یک نهاد مادی و مجموعه‌ای از حرکات بدنی.

سوم: ورزش در عرض آموزش و پرورش قرار دارد نه در بطن یا در طول آن و این بدان معناست که ورزش از نظر اهمیت در نیل به اهداف نظام نقشی مستقل و حیاتی دارد و بخشی از آموزش و پرورش نیست. قوانین و مقررات مربوط به حقوق ورزشی باید همگام و همسو با قانون اساسی باشند و قوانین و آیین‌نامه‌های مخالف قانون اساسی ممکن است توسط شورای نگهبان و دیوان عدالت اداری رد و باطل شوند.

بنابراین، بند سوم از اصول سوم قانون اساسی، بدان معنی است که بنیانگذاران و طراحان این نظام الهی، معتقد به ضرورت تربیت بدنی برای آحاد مختلف مردم می‌باشند و این ضرورت را نه این که آنان تشخیص داده باشند بلکه جوشیده از متن احکام عبادی، اجتماعی و سیاسی اسلام است. ما وقتی می‌بینیم اسلام در تربیت انسان‌ها به ابعاد مختلف او نظر می‌افکند و در این بین بعد سلامت جامعه می‌شناسد دقیقاً در همین مرتبه و مقام هم باید جایگاه تربیت بدنی و ورزش را در جمهوری اسلامی یافت و مدنظر قرار داد و برای تحقق این آرمان‌های مقدس که یکی از عوامل فرهنگی بسیار با اهمیت در رشد و کمال جامعه و مردم می‌باشد کوشش نمود. و باید همان طوری که در قانون

۱. اصل سوم دولت را مکلف می‌کند تا ضرورت‌هایی که در اصل دوم قانون اساسی آمده را محقق کند و بر همین اساس دولت باید تمام ابزارهایی که در اختیار دارد را به کار بندد تا ایده‌های نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران را پایدار کند.

اساسی منظور شده ورزش بطور رایگان و همگانی در اختیار عموم قرار گیرد زیرا بی‌شک سلامت تن تاثیر مستقیم در عبادات، تقویت جهات اجتماعی و اخلاقی و نظامی انقلاب دارد (بهشتی، ۱۳۶۱: ۱۶).

لازم به گفتن است در اصل سی ام قانون اساسی نیز دولت موظف است وسایل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد و وسایل تحصیلات عالی را تا سر حد خودکفایی کشور به طور رایگان گسترش دهد.

درست است که در این اصل اشاره ای به تربیت بدنی نشده است اما تأکیدی بر بند سوم اصل سوم می باشد و می توان از مطالب فوق این گونه استخراج نمود که ورزش دارای آن چنان اهمیتی است که در قانون اساسی که مهم ترین سند حقوقی یک ملت است جایگاه خاصی دارد و در کنار مهم ترین نهادهای اساسی کشور قرار گرفته است.

هم چنین قرار دادن ورزش در ردیف آموزش و پرورش و آموزش عالی نشان از اهمیت تربیت بدنی به عنوان یک نهاد فرهنگی می باشد و رایگان بودن تربیت بدنی اشاره به کاربردی بودن آن و فراهم نمودن زمینه ای برای استفاده عموم جامعه می باشد. پس همانطور که گفته شد، قانون اساسی کشورمان، متضمن قواعد کلی در خصوص جنبه‌های حمایتی و پیش‌گیرانه از ورزش است.

- ورزش در قوانین عادی

دو قانون یعنی قانون مجازات اسلامی و قانون مدنی صریحاً اشاره داشتند. در بخش کلیات قانون مجازات اسلامی، موضوع ورزش (بند ۳ ماده ۵۹) جای داده شده و به عملیات ورزشی بها داد، چرا که حوادث ناشی از آن (البته منوط به شرایطی) را جرم نداشته است و عنصر قانونی را از روی آن برداشته است. و اما قانون مدنی، در فصل دوازدهم، در قمار و گروبنندی، دو ماده را آورده که به قرار ذیل می‌باشد.

ماده ۶۵۴: قمار و گروبنندی باطل و دعاوی راجع به آن مسموع نخواهد بود. همین حکم در مورد کلیه تعهداتی که از معاملات نامشروع تولید شده باشد جاری است.

ماده ۶۵۵: در دوانیدن حیوانات سواری و همچنین در تیراندازی و شمشیرزنی، گروبنندی جائز و مفاد ماده قبل در مورد آن‌ها رعایت نمی‌شود (اصلاحی ۶۱/۱۰/۸) (حجتی، بی تا: ۱۰۳).

قانون مهم ترین منبع حقوق جمهوری اسلامی ایران است و هیچ منبع دیگری از نظر اعتبار اجرایی تاب مقابله با آن را ندارد. بند ۳ ماده ۵۹ قانون مجازات اسلامی تنها حکم قانونی صریح و بدون ابهام در مورد حوادث ناشی از عملیات ورزشی است و ظاهراً قانون دیگری که مخصوص این بند باشد وجود ندارد و لذا از نظر حقوقی می توان با اطمینان اظهار داشت که حوادث ناشی از عملیات ورزشی مشروط به رعایت مقررات از مصادیق بارز علل موجه محسوب می شود و هر تحلیل دیگری مغایر با نص صریح قانون و حکمت تشریح است.

بدین ترتیب قانون مجازات اسلامی با جرم ندانستن حوادث ورزشی، و قانون مدنی با جایز دانستن گروبنندی در ورزش، سعی در اعتلای ورزش در کشور را دارند منتهی با این تفاوت که قانون مجازات اسلامی با ذکر دو شرط و رعایت آن دو، عمل را جرم ندانسته و به عبارت دیگر نوع ورزش و نام هر یک احصا نشده اما در قانون مدنی فقط به دوانیدن حیوانات سواری و تیراندازی و شمشیر زنی، اشاره کرده، و قمار و گروبنندی را فقط در مورد این ها جایز دانسته است.

- عرف ورزشی

عرف ورزشی نیز از جمله منابع حقوق ورزشی است. در مسئولیت مدنی این که چه عملی تقصیر است عرف ورزشی معین می‌کند. قصد و عمد و خطا را در ورزش‌ها عرف ورزش تعیین می‌کند (چامپیون، ۱۳۷۴). سیستم‌های نقل و انتقال بازیکن نیز تا حد فراوانی از عرف و عادت میان باشگاه‌ها و بازیکن سرچشمه گرفته است. شاید بهترین دلیل این ادعا تقلید دیگر کشورها از عرف‌های حاکم بر سیستم‌های نقل و انتقالات بازیکن از همدیگر باشد.

- آیین نامه‌ها

منظور از آیین نامه، مقرراتی است که از سوی مقامات ذیصلاح ورزشی وضع شده اند و این آیین نامه‌ها به ساختار سازمان ورزشی کشور، چگونگی انجام بازی‌ها و رقابت‌های ورزشی و مقررات مربوط به نقل و انتقالات بازیکنان هستند. این آیین نامه‌ها باید از لحاظ قواعد ماهوی مطابق و موافق قوانین اساسی و عادی مملکتی باشند در صورت مخالفت آن با موازین، هر کس می‌تواند ابطال آن‌ها را از دیوان عدالت اداری بخواهد.

نتیجه‌گیری

حقوق ورزش به مجموعه مطالبی اطلاق می‌شود که وظایف، اختیارات و مسؤولیت‌های قانونی همه کسانی را که به نحوی با فعالیت‌های ورزش درگیر هستند روشن می‌سازد. به عبارت دیگر مطالعه حقوق ورزش، به جامعه ورزش می‌آموزد که چگونه باید در فعالیت‌های ورزشی مشارکت نمود تا حوادث ناشی از آن، مسئولیت‌های قانونی را که نهایتاً به مجازات، محرومیت از حقوق اجتماعی و جبران ضرر و زیان منتهی می‌شود متوجه آن‌ها نسازد.

از نظر قانون اساسی، ورزش به عنوان وسیله‌ای حیاتی و بنیادین با آموزش عالی از نظر اهمیت در یک سطح قرار داده نشده و به همین دلیل تکلیف دولت در باب آموزش عالی صرفاً تسهیل و تعمیم است ولی رایگان برای همه و در تمام سطح نخواهد بود. چنین نگرشی به ورزش در قانون اساسی از موجبات مباهی بودن همه کسانی است که به نحوی در اداره امور این نهاد حیاتی به خدمت اشتغال دارند.

قانون اساسی، ورزش را یکی از اساسی‌ترین ابزارها برای تربیت انسانی کریم، با ارزش‌های والای انسانی، آزاد و مسئول در برابر خدا می‌داند و با توجه به این که قانون عادی باید از اصول و سیاست‌های کلی ترسیمی در قانون اساسی تبعیت نماید، قانون عادی، حوادث ناشی از عملیات ورزشی را جرم محسوب نمی‌کند و در واقع به این دیدگاه که ورزش وسیله‌ای برای برومندی نسل است عینیت می‌بخشد.

قانون اساسی جمهوری ایران در اصل سوم به صراحت از تربیت بدنی به عنوان یکی از مهم‌ترین راستای نیل به اهداف نظام نامبرده و دولت را موظف نموده که با به کارگیری تمامی امکانات از این وسیله نیز استفاده نماید. قانون مجازات اسلامی با الهام از قانون اساسی حوادث ناشی از عملیات ورزشی را مشروط به رعایت مقررات و انطباق با موازین شرعی به موجب ماده ۵۹ از علل موجهه به شمار آورده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- قرآن کریم
- نهج الفصاحه
- آقائی نیا، حسین، (۱۳۸۱) حقوق ورزشی، چاپ پنجم، تهران: انتشارات میزان
- اشراقی، حسام (۱۳۹۴)، درسنامه حقوق ورزشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مبارکه، گروه تربیت بدنی و علوم ورزشی
- چامپیون، جونیور، والتر، مبانی حقوقی ورزشها (مسئولیت مدنی)، مترجم: حسین، آقائی نیا، چاپ اول، بی جا، انتشارات کمیته ملی المپیک جمهوری اسلامی ایران، بهار ۱۳۷۴ ه.ش.
- حجتی اشرفی، غلامرضا (تدوین)، مجموعه قوانین اساسی، مدنی، کتابخانه گنج دانش، بی تا
- رضایی، محمدعلی (۱۳۹۰)، وضعیت حقوق (مسئولیت مدنی) ورزشی در ایران با تاکید بر رشته ورزشی فوتبال، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی
- ساریخانی، عادل (۱۳۸۲) حقوق و تکالیف ورزشی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- شکر، نادر (۱۳۸۷)، حقوق ورزشی (بررسی نظم حاکم بر حقوق ورزشی ایران)، چاپ اول، تهران: نشر گستران بهار
- صانعی، پرویز (۱۳۸۳)، حقوق جزای عمومی (جلد ۱)، تهران: انتشارات گنج دانش
- علی آبادی، عبدالحسین (۱۳۹۲)، حقوق جنایی و قوانین جزائی تطبیقی - جلد ۱، تهران: فردوسی، چاپ پنجم
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- قمی عباس، (۱۴۰۵)، کلیات مفاتیح الجنان، کانون انتشارات پیام محراب، چاپ سوم
- غیبی، یوسف (۱۳۹۸)، بررسی ضروریات نهادینه شدن حقوق ورزش در کشور از دیدگاه مریبان ورزشی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه رازی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی
- کاتوزیان، ناصر، (۱۳۸۵)، مقدمه علم حقوق و مطالعه در نظم حقوق ایران، ناشر شرکت سهامی انتشار، چاپخانه حیدری
- کاتوزیان، ناصر، (۱۳۷۸)، «خطای ورزشی و مسئولیت ورزشی»، مجله دانشکده حقوق دانشگاه تهران، شماره ۴۳.
- مجموعه کلمات قصار حضرت رسول (ص)، منهج الصالحین، مترجم و فراهم آورنده ابوالقاسم پاینده، چاپخانه آسمان، سازمان انتشارات جاویدان، چاپ بیستم، ۱۳۶۶ ه. ش
- ملک حسینی، نیلوفر (۱۳۹۶)، جایگاه تحریم های ورزشی در نظام بین الملل حقوق بشر، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی

- موحدی، راضیه (۱۳۹۵)، بررسی مسئولیت مدنی ورزشی، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق، موسسه آموزش عالی ادیب - مازندران
- هاشمی نوربخش، حسن (۱۳۸۸)، ورزش از دیدگاه اسلام، تهران: انتشارات سبیط النبی

